

ספר
מעשה
צדיקים

חיברו הרב החסיד
מהר"ר אברהם כלפון -
האבר"ך זצוק"ל
דבר ומנהיג גולת טריפולי
תק"א - תק"פ

יוצא לאור לראשונה על פי
עצם כתב ידו עם מבוא
הערות ומפתח

מאת
הצעיר אסף רביב יצ"ו

סימן רס'

מעשיות עם הרמב"ן.

מעשה הרמב"ן (ר' משה בן נחמן) ז"ל וסיבת לימודו הקבלה.

הרמב"ן ז"ל היה חכם גדול ו[לא] היה לו חשק ללמוד הקבלה, ופעם אחת עבר עליו זקן אחד חכם ומקובל גדול בחכמת הקבלה, ויש אומרים כי הוא רבי אליעזר מגרמיוזא בעל מחבר ספר הרוקחא, וישב עמו ללמדו והרמב"ן ז"ל לא הסה און ללמוד. והיה היום, הערים החכם הנז' ללכת למקום הזונות ונכנס לחצר זונה אחת, ויתפשוהו ודנו אותו לשרפה ביום שבת קודש. והחכם הנז' התפוס שלח אחר הרמב"ן ז"ל ביום שבת קודש ונתרעם עליו שלא הלך למלך להליץ בעדו, והרמב"ן הוכיחו על מעשה הזנות, והחכם התנצל לומר שקר היה והיה בטוח באל יתברך שיצילהו. ואמר החכם להרמב"ן שיכין לו לסעוד עמו סעודה שלישית. והרמב"ן היה מתלוצץ - איך יהיה? ותקף הוציאו החכם התפוס לבית השריפה וישליכו אותו באש. והחכם התחכם בקבלה שהיה יודע והחליף עצמו בחמור, ונדמה להם החמור לחכם, ושרפו החמור והוא הלך לבית הרמב"ן אחר המנחה ומצא אותו שמקדש על היין ועין אמן. וראה אותו הרמב"ן ז"ל ויתמה, ואז השיב לו החכם: הלא ראית בעיניך כמה כוחה של חכמת הקבלה! ומאז נתן לבו הרמב"ן ללמוד זאת החכמה והיה משכים ומעריב עליה עד שנעשה ראש לכל בעלי הקבלה והחכמה הזאת.

ושמעתי גם ראיתי בקונטרס שפעם אחת היה הרמב"ן ז"ל עומד על חוף הים בברצלונא לראות האומנים שרוצים לדחות אוניה גדולה לים שנעשתה ביבשה, והיה שם המלך וכל גדולי ברצלונא, ונתעכבו ולא היו יכולים לדחותה ונלאו בה. והיה הרמב"ן עומד ועמו יהודי אחד, ויאמר הרמב"ן אל היהודי - כמה נתעכבו, אם אני רוצה עכשיו כדיבור אחד תרד מהרה אל

מקורות והערות

א. זה לא כתוב בשלשלת הקבלה, ואני משער שמכיון שיש אומרים שרבו בחכמת הקבלה היה ר' אלעזר מגרמיוזא כתב האבר"ך שיש אומרים שאיתו היה המעשה דלקמן. ומי עיין שם הגדולים להחיד"א ערך הרמב"ן שכתב: "כתב מהרח"ן ז"ל ששרשו [של הרמב"ן א.ר.] בפאה דדיקנא דזיא הימנית ולזה זכה לחכמת הזהר ולפי ששם בחינת הדינין לא זכה אל חכמה זו אלא בזקנותו כי בבחרותו לא היה מאמין בה עד אשר רבו ר' עזריאל גרם לו שלמדה על ידי אותה פעולה שעשה שבא אצלו בקפיצת הדרך כנודע. וראה ב"מגני ירושלים" חוברת הרמב"ן וירושלים [ירושלים תרצ"ט חוברת

הכתוב בשם מהרח"ן בעץ חיים [ללא ציון המקור] שהיה זה רבו של הרמב"ן - ר' יהודה בר יקר. אמנם בריקנאטי על התורה והובא בספר מצרף לחכמה להישר מקנדיאה פרק יג' פרשת נשא כתב ח"ל: "והפירוש הראשון הוא דעת החסיד ר' יצחק בן הרב ז"ל שהיה נגלה לו אליהו ז"ל, כי נגלה לרבי דוד אב ב"ד ולמד לו חכמת הקבלה ומסרה לבנו הראב"ד, וגם לו נגלה, והוא מסרה לבנו ר' יצחק סגי נהור שלא ראה מעולם, וגם לו נגלה, והוא מסרה לבי תלמידיו הא' ר' עזרא שפירש שיר השירים והאחד ר' עזריאל, ואחריו נמשכה

תנ

מעשה צדיקים

הים, וילך אותו יהודי וספר למלך. ואז קרא המלך אל הרמב"ן ויאמר לו כן (103 ב) משפטך אתה חרצת שצריך [אתה] לדחותה, והפציר בו מאד. וכראות הרמב"ן שהוא דבר הכרחי וגזירת מלך ואין מקום לברוח, ושיצטרך לעשות הדבר וללמד המלך אופן ההשבעה או שיעלילו עליו שהוא מכשף, אז צוה הרמב"ן שיכינו לו ספינה קטנה עם מלח אחד ונכנס בה הרמב"ן ז"ל, ואחר כך השביע הספינה הגדולה ותכף ומיד ירדה לים. כי ירא הרמב"ן ז"ל מן המלך שמא יתפשוהו ללמוד, ויכתוב שם קדוש ויתלה בתורן הספינה הקטנה, ותלך הספינה למרחוק ברגע ונעלמה מן העין. ואותו המלח - והנה תרדמה נופלת עליו ושכב וירדם. וברגע הגיע הרמב"ן ז"ל למקום חפצו, ויקץ המלח, ויאמר לו הרמב"ן לך לך לארצך. ויתמה המלח שראה שרחוק מברצלונה הרבה, ויאמר לו המלח להרמב"ן איך אני יכול בספינה קטנה לבדי בזה הים הגדול כי ירא אנכי משאון גליו, וירחם עליו הרמב"ן ויתן לו פתק כתוב בו שם קדוש, וצוה אותו לאמר: קח זה הפתק ושים אותו בתורן הספינה ולך ואל תפחד. אמנם זכור - כשתקרב אל העיר תסיר אותו ותשליך אותו לים. ויעש כן והמלח וישכב וירדם והספינה הגיעה מאליה אל חוף ברצלונא, ותבוא עד שער העיר, ותכנס אל תוך העיר ביבשה ואין שום אדם יכול לתופסה, ותהום כל העיר אחריה, ולקול צעקתם הקיץ המלח ויקם בבהלה ויקח הפתק בידו וישרפהו, ותנח התיבה בחצי העיר ביבשה, ושם בנו בני העיר מגדל אחד לזכרון עד היום הזה זע"א.

ב.

עוד בתלמיד אחד של הרמב"ן ז"ל ושמו אבנר, ויסת אותו רוח עושים ונעשה צדוקי, ומזלו גרם שעלה במעלה רמה ויהי שמו נודע בכל הארץ. אחר ימים בא צום יום הכיפורים ושלח וקרא להרמב"ן ז"ל לפניו, וקם הוא בעצמו - אבנר, והרג חזיר אחד וינתחחו ויבשלוהו ויאכל ממנו, ואחר אוכלו אמר להרמב"ן: על כמה כריתות עבר אותו האיש היום? אמר לו הרמב"ן על ארבע, אמר לו אבנר על חמש! והיה רוצה לחלוק על הרמב"ן ז"ל, והרמב"ן נתן ענינו בו ויאלם כי נשאר עליו מעט יראה מחמת רבו, ולבסוף שאל לו הרמב"ן מי הביא אותך אל ההמרה הזאת? והשיב לו, כי פעם אחת שמעתי שדרשת בפרשת האזינו, והיית אומר שבפרשה הזאת כלולים בה כל המצות וכל הדברים שבועולם ואפילו שמות בני אדם, ולהיות שהוא רחוק אצלי מן השכל נהפכתי לאיש אחר.

ויאמר לו הרמב"ן ז"ל ועדיין אני אומר שזה אמת ושאל מה שתרצה. ויתמה האיש מאד ויאמר לו אם כן הוא הראני נא אם תמצא שמי בתוכה?! ויאמר הרמב"ן כן דברת מידי תבקשנה. ותקף הלך הרמב"ן ז"ל לקרן זוית ויתפלל אל ה' ויבוא הפסוק הזה בפיו: "אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם" (דברים ל"ב כו) ואותיות שלישיות של אפאיהם אשבייתה מאנוש

מקורות והערות

ב. על פי בראשית ח' ד.

א. על פי בראשית ח' ד.

מעשה צדיקים

זכרם - ר"ת אבנר! וכששמע אבנר הדבר הזה נפלו פניו וישאל להרמב"ן ז"ל אם יש תרופה למכתו, ויאמר הרב: אתה שמעת דברי הפסוק! (אמנם זה תעשה תקח ספינה קטנה בלי מלח ובלי משוט ותלך בה למקום שהרוח הולך והי מה שיהיה) וילך הרמב"ן לדרכו. ותכף לקח אבנר ספינה קטנה בלי מלח ובלי משוט, וילך בה למקום שהוליכו הרוח ולא נודע מקומו איה. כך מצאתי כתוב ב"שלושת הקבלה" וב"סדר הדורות", והיה זה המעשה בשנת ד' אלפים ותתקנ"ד [=1194] זיע"א.^ה

עוד פעם אחת היה הרמב"ן דורש ואומר: כל בר ישראל שהמיר דתו ועובר עבודה זרה כודאי שזה הבן אינו בא מזרע ישראל אלא מזרע אומות העולם, וזרז חומרא לאיורא אעיקרא קאי, או בן תמורה. והיה שם כומר אחד והיה מלעיג על הדבר הזה, ולא עברו ימים מועטים עד שהמיר אחד מבני הרמב"ן ז"ל, ואז שלח לו האפיפיור ויאמר לו: הראית שהדרוש שדרשת שנדפס מקרוב כולו שקר! ועתה נכשל זרעך בדברך.

ואז הלך הרמב"ן לביתו סר וזעף, לחם לא אכל ומים לא שתה, והיה יושב על הארץ ובוכה והיה מסגף עצמו בסיגופים גדולים, והיה יותר מצטער על הדרוש שהדפיס יותר מצער בנו שהמיר, והיה בזה הצער כמה ימים. ואחר כך כשראתה אשתו זה הצער שהיה לו, באה לפניו והיתה מדברת עמו ומנחמת אותו שלא יהיה בצער הזה, שזה אמת ומה שדרשת אמת ויציב. שפעם הייתי הולכת לבית הטבילה שהוא רחוק מן הישוב, והיה לילה, ובחזרתה לילך לבית בעלה ראה שר אחד את הוד יופיה, וצוה השר לעבדיו שיקחוה ויביאוה אל ביתו וכן עשו, ואנס אותה אותו השר ובא עליה וממנו נתעברתי. ואם לא תאמין לי - הרי האצבע שלי אצלי, שבשעה שבא עלי נשכתי באצבעו והתכתי אותו והרי הוא זה.

וכששמע הרמב"ן ז"ל דבריה - וישמח שמחה גדולה ואמר לאשתו נחמתיני. אז תכף אזר כגבר חלציו והלך לאפיפיור וספר לו כל דברי אשתו. ושלח האפיפיור להביא אותו השר לפניו, והיו על ידיו בית ידו וצוהו האפיפיור להסיר הבית יד ולא רצה להסירו, ויסירו אותו בעל כרחו - אז ראה האפיפיור שחסר ממנו אצבע, אמר לו האפיפיור מה טיבו של האצבע הזה? אמר לו שפעם אחת אנסתי אשה אחת מבנות ישראל, וגרמה את אצבעי עד שחתכה אותו בשיניה והודה ולא בוש. אז אמר לו הרמב"ן ז"ל דע וראה כי התורה שלנו אמת ודברי חכמים אמת והודה לו האפיפיור.^ט

מקורות והערות

- ד. במחכ"ת זה לא כתוב שם.
- ה. במחכ"ת המעשה לא קרה בשנה זו - בשנה זו נולד הרמב"ן [לדעת רוב החוקרים].
- ו. בר"ר ג' טו, זרז מקל לאור - אל שרשו יחזור. [התפרח לא נפל רחוק מהעץ...]
- ז. נדרים כ' ע"ב. שהיה מתכוין לערוה ונודמנה לו אשתו.
- ח. כפפה.
- ט. מקורו של מעשה זה הוא בספר קב הישר פרק פא, אך קשה להאמין שהוא קרה עם הרמב"ן.

והרמב"ן ז"ל היתה דירתו קבועה בעיר פרפיניון שבגליל קולוניא, ובזקנותו בחר ללכת לארץ ישראל למות שם. ובלכתו היו תלמידיו מלווין אותו ובקשו ממנו שיניח להם אות וסימן שידעו יום פטירתו, ויאמר להם בואת תדעו, כי ביום פטירתי תבקע מצבת מרת אמי אשר היא קבורה בעיר הזאת ותבקע מחצית ארונה, ובאותו הבקע תראו כדמות מנורה מצויירת. וילך הרב לארץ ישראל. והי אחרי ג' שנים לנסיעת הרב, מצא תלמיד אחד המצבה מבוקעת והמנורה מצויירת כדברי הרב ז"ל, ונתפשט הדבר לכל בני הגליל ויתאבלו עליו, ואחר זמן נודע הדבר, ונקבר הרב על דרך ביאת גאולים שיהיה לעתיד לבוא זיע"א. ונפטר הרמב"ן ז"ל שנת [=ה'א"ל - 1270].

סימן רסא'

מעשה בית הכנסת של פיורדא.

מעשה בבית הכנסת של פיורדא^א שהיא היתה בנויה מזמן קדמון, ופעם אחת עבר המלך של סוסיאא עם חילותיו כחול אשר על שפת הים והחרים כמה עיירות, וכל מבצר וכל בית גדול החרב. וכל מקום שהחריב גזר עליו שלא יבנה עוד. ועבר (דף 104) על זאת בית הכנסת והיה רוצה להשחיתה ולא יכול שכל כלי ברזל שיכנס בו ישר, ולא נפל ממנו אפילו חצץ אחד ולא נעשה בו שום רושם. מה עשה המלך, צוה לעשות שלשלאות של ברזל ועוביים יותר מחצי גוף האדם, והכניס השלשלאות ראשם האחד בתקרת בית הכנסת, וראשם השני קשרו בו כמה סוסים, והיו מושכים בשלשלאות ולא הועיל כלום, ונשברה השלשת ועדיין נשאר כמו קומת בן אדם בראש תקרת בית הכנסת וחזר המלך בחרפה וכו'. כן שמעתי ממורי רבי יהודה ליב מלונדריש אישכני שנת התקמ"א [=1781].

סימן רסב'

מעשה בית הכנסת הישן בפראג.

מעשה בבית כנסת אחת בפראג שנקראת "על תנאי" לפי שהיא נבנית קודם בית שני, וכשבנו אותה בנו אותה על תנאי שאם יחזרו מן הגלות תבטל מקדושתה. והיתה בנויה מאבני

מקורות והערות

- א. סדר הדורות בשם שלשת הקבלה.
- א. העיר פירט בגרמניה [סמוכה לנירנברג].
- ב. שוויץ.
- א. כוונתו כמובן לביהכ"נס "אלט נוי שול" שבה היה מחסלל המדבאל מפראג וכו'.
- החיד"א שהכירו וכתבו בקיצור בקונטרס "קיצור מעשיות ונסים" [ספר החיד"א דף צה]: "אשת רב שאנסה אחד מן השרים וחתכה אצבעו ומשים גוואנטי" [כפפה], לא כתבו על שם הרמב"ן.
- י. על פי אחת המסורות מצוי קברו של הרמב"ן על יד קבר ר' יחיאל מפריש זצ"ל בחיפה - שער הכניסה לארץ דבר דבר וזל המנוחלים והעולות. דבר בנאם